

การผลิตและการตลาดของสะตอในจังหวัดตรัง
PRODUCTION AND MARKETING OF STINKBEAN
(*Parkia speciosa* Hassk.) PODS IN TRANG PROVINCE

ศิริพัฒน์ ชารประสิทธิ์¹สันติ สุขสอาด²ประคอง อินทรจันทร์³ชัชวาล สุทธิศรีศิลป์⁴วุฒิพล หัวเมืองแก้ว²Sipat Thanprasit¹Santi Suksard²Prakong Intrachandra³Chudchawan Sutthisrisinn⁴Wuthipol Hoamuangkaew²

ABSTRACT

Objectives of this study were to determine production and marketing of stinkbean (*Parkia speciosa* Hassk.) in Trang province. Data were collected by interviewing 3 groups of respondents, namely, stinkbean collectors, planters and sellers. The data were analyzed, tabulated, and presented in terms of frequency, percent, mean, maximum and minimum. Results of the study indicated that most of wild stinkbean collectors (60%) were male and prefer to go alone. The average distance between homestead and the site for stinkbean collection was 4.1 km., and time using for collection was 3 hours per day. Most stinkbean collectors used wood stick for collecting the stinkbean. In 2001 and 2002, the total amounts of the collected stinkbean were 920,900 and 904,270 pods respectively. Most collectors sold collected stinkbeans by themselves and satisfied with selling prices. The average income from stinkbean collection was 23,000 baht per annum. The minimum, maximum and average of stinkbean planted area per farm were 4, 11 and 6.3 rai respectively. Normally, stinkbeans are planted mixed with para rubber, mangosteen, durian, jackfruit and longkong. There are 2 varieties of stinkbean, their local names were sato khao and sato dan. After planting stinkbean for 7 – 8 year stinkbean will bear fruits. The total number of the collected pods of stinkbean in 2001 and 2002 were 152,900 and 198,100 respectively. The average annual income from stinkbean planting per one grower was 81,560 baht. Most of stinkbean sellers obtained the products by buying from the villagers (92.86 %). The reasons of the stinkbean sellers for engaging in this enterprise were the demand for and profits obtained from stinkbean were rather high. The varieties of stinkbean selling were sato khao and sato dan. Stinkbeans for sale are selected from the ripped pods. In 2001 and 2002, the total numbers of selling pods of stinkbean were 4,428,500 and 3,976,800 respectively. Prices of sato khao and sato dan range from 200 – 400 baht per 100 pods. The government agencies in this area should provide relevant knowledge especially appropriate stinkbean collection methods for local collectors, in order to avoid negative impacts on the environments and not destroy the mother trees.

¹ บริษัท เนสท์เล่(ไทย) จำกัด 500 ถนนเพลินจิต แขวงลุมพินี เขตปทุมวัน กรุงเทพฯ

² ภาควิชาการจัดการป่าไม้ คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ จตุจักร กรุงเทพฯ

³ สมาคมศิษย์เก่าวนศาสตร์ คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ จตุจักร กรุงเทพฯ

⁴ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช 61 ถนนพหลโยธิน จตุจักร กรุงเทพฯ

In addition, extension programs for stinkbean collectors to plant stinkbeans by mixing with other vegetations in their own lands are recommended.

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการผลิตและการตลาดของสะตอในจังหวัดตรัง เก็บรวบรวมข้อมูลโดยวิธีสัมภาษณ์ผู้เก็บหาสะตอ ผู้ปลูกสะตอ และผู้จำหน่ายสะตอ นำข้อมูลมาวิเคราะห์หาค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าต่ำสุด และค่าสูงสุด ผลการศึกษาพบว่า ผู้เก็บหาสะตอในป่าธรรมชาติไปเก็บหาสะตอเพียงคนเดียวมีมากที่สุดร้อยละ 60 เป็นเพศชายมากกว่าเพศหญิง ระยะทางจากบ้านถึงจุดที่เก็บหาสะตอเฉลี่ย 4.1 กิโลเมตร ใช้เวลาในการเก็บเฉลี่ย 3 ชั่วโมงต่อวัน วิธีการเก็บหาสะตอที่พบมากที่สุดคือใช้ไม้สอย ในปี พ.ศ. 2544 และ 2545 ปริมาณสะตอที่เก็บได้ทั้งหมดประมาณ 920,900 ฟัก และ 904,270 ฟัก ตามลำดับ การนำสะตอไปจำหน่าย ผู้เก็บหาสะตอไปขายเองเป็นส่วนใหญ่ และพอใจในราคาที่จำหน่ายได้ รายได้จากการเก็บหาสะตอเฉลี่ย 23,000 บาทต่อปี ด้านผู้ปลูกสะตอพบว่าพื้นที่ปลูกสะตอต่ำสุด 4 ไร่ สูงสุด 11 ไร่ และเฉลี่ย 6.3 ไร่ต่อราย โดยปลูกสะตอร่วมกับไม้ชนิดอื่นคือ ขางพารา มังคุด ทุเรียน ขนุน และลองกอง พันธุ์สะตอที่ปลูกคือสะตอข้าวและสะตอดาน ให้ผลผลิตในปีที่ 7 หรือปีที่ 8 ปริมาณสะตอที่เก็บได้จากป่าธรรมชาติในปี พ.ศ. 2544 และ 2545 มีปริมาณเท่ากับ 152,900 ฟักและ 198,100 ฟักตามลำดับ รายได้จากการปลูกสะตอเฉลี่ย 81,560 บาทต่อปี ผู้จำหน่ายสะตอซื้อสะตอมาจากชาวบ้านคิดเป็นร้อยละ 92.86 เหตุผลที่ทำธุรกิจจำหน่ายสะตอ เพราะตลาดมีความต้องการสะตอมาก และขายได้กำไรสูง สะตอที่จำหน่ายเป็นสะตอข้าวและสะตอดาน การคัดเลือกสะตอเพื่อจำหน่ายดูการสุกของเมล็ดเป็นหลัก ในปี พ.ศ. 2544 และ 2545 พบว่าปริมาณสะตอที่จำหน่ายเท่ากับ 4,428,500 ฟัก และ 3,976,800 ฟัก ตามลำดับ ราคาของสะตอข้าวและสะตอดานอยู่ในช่วง 200 – 400 บาทต่อ 100 ฟัก หน่วยงานของรัฐที่รับผิดชอบในพื้นที่ผู้เก็บหาเข้าไปเก็บสะตอควรให้ความรู้ และแนะนำวิธีการที่ถูกต้องในการเก็บสะตอ เพื่อไม่ให้เกิดผลกระทบต่อสภาพแวดล้อม และไม่ทำลายต้นสะตอที่ถูกเก็บผลผลิต ตลอดจนส่งเสริมให้ราษฎรที่เข้าไปเก็บหาสะตอในป่าธรรมชาติที่มีที่ดินเป็นของตนเองปลูกสะตอร่วมกับพืชชนิดอื่นที่ปลูกไว้แล้ว

คำนำ

ป่าไม้เป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีคุณค่ายิ่งต่อมนุษย์ ในอดีตพื้นที่ป่าไม้ของประเทศไทยมีอุดมสมบูรณ์ ในปี พ.ศ. 2504 ประเทศไทยมีพื้นที่ป่า 171 ล้านไร่หรือคิดเป็นร้อยละ 53.33 ของพื้นที่ประเทศ (ธงชัย, 2544) สาเหตุหนึ่งของการลดลงของพื้นที่ป่าคือการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากร ทำให้ความต้องการอาหารเพื่อการบริโภคเพิ่มขึ้นเป็นเงาตามตัว ทำให้มีการขยายพื้นที่เกษตรกรรมเพื่อผลิตอาหารให้เพียงพอต่อปริมาณความต้องการที่เพิ่มสูงขึ้น โดย

พื้นที่เกษตรที่ขยายตัวเพิ่มขึ้นนั้นก็คือพื้นที่ป่าอันอุดมสมบูรณ์นั่นเอง อย่างไรก็ตามนอกจากการขยายพื้นที่เกษตรกรรมที่ส่งผลให้พื้นที่ป่าลดลงแล้วยังมีปัจจัยอื่นๆ อีกเช่น การให้สัมปทานการทำไม้เพื่อเหตุผลในการพัฒนาเศรษฐกิจ และความมั่นคงของประเทศ รวมถึงการลักลอบตัดไม้ทำลายป่า ปัญหาการทำไร่เลื่อนลอยซึ่งทำให้พื้นที่ป่าไม้ลดลงอย่างรวดเร็ว จากการสำรวจในปี พ.ศ. 2541 พบว่าพื้นที่ป่าไม้ของประเทศเหลืออยู่ประมาณ 81 ล้านไร่ คิดเป็นร้อยละ 25.28 ของพื้นที่ประเทศ (ธงชัย, 2544) การลดลงของ

ทรัพยากรป่าไม้ทำให้ผลผลิตที่ได้จากป่ามีไม่เพียงพอที่ตอบสนองความต้องการของประชาชนในประเทศ

จังหวัดตรังเป็นจังหวัดหนึ่งทางภาคใต้ฝั่งทะเลอันดามัน มีสภาพภูมิประเทศ และภูมิอากาศเหมาะสมกับพืชเขตร้อนชื้น มีพืชเศรษฐกิจหลายชนิดเติบโตได้ดีเช่น ยางพารา ปาล์มน้ำมัน ทุเรียน มังคุด และไม้ผลอื่นๆ ในป่าดิบชื้นของจังหวัดตรังพบพืชป่าชนิดหนึ่งเป็นที่นิยมของคนท้องถิ่นในการนำมาบริโภคได้แก่ สะตอ(stinkbean) ซึ่งเติบโตได้ดีในป่าดิบชื้นในภาคใต้ของประเทศไทยตั้งแต่จังหวัดชุมพรลงมา ชาวบ้านท้องถิ่นนิยมเข้าไปเก็บหาสะตอตามป่าธรรมชาติซึ่งนับวันจะยิ่งทำให้สภาพป่าเสื่อมโทรมและปริมาณของสะตอลดลง ดังนั้นการส่งเสริมให้มีการปลูกสะตอจึงเป็นแนวทางหนึ่งที่จะช่วยรักษาสภาพป่าธรรมชาติและส่งเสริมรายได้ให้กับชาวบ้านรวมทั้งส่งเสริมให้สะตอเป็นพืชเศรษฐกิจชนิดใหม่ขึ้นมา การศึกษาถึงการเก็บหาสะตอจากป่าธรรมชาติ การปลูกสร้างสวนสะตอและการตลาดของสะตอจึงมีความสำคัญมากเพื่อใช้เป็นแนวทางในการจัดการทางด้านการปลูกและการตลาดของสะตอในอนาคต

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการผลิตและการตลาดของสะตอในจังหวัดตรัง เพื่อเป็นแนวทางส่งเสริมการปลูกสะตอเพื่อการค้าในจังหวัดตรัง

อุปกรณ์และวิธีการ

ในการศึกษานี้ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล แบบสอบถามที่ใช้ในการศึกษามีทั้งหมด 3 ชุด คือ แบบสอบถามสำหรับสัมภาษณ์ผู้เก็บหาสะตอจากป่าธรรมชาติ ผู้ปลูกสะตอ และผู้จำหน่ายสะตอที่ตลาดผัก ผลไม้ในอำเภอเมือง จังหวัดตรัง ลักษณะของแบบสอบถามที่ใช้ในการศึกษามี 2 ลักษณะคือ แบบสอบถามปลายเปิด และแบบสอบถาม

ปลายปิด ระยะเวลาในการศึกษาคั้งแต่เดือนมิถุนายน 2545 ถึงเดือนกุมภาพันธ์ 2546 โดยมีการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ผู้เก็บหาสะตอ ทำการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง โดยเลือกอำเภอที่ติดแนวเทือกเขาบรรทัด ซึ่งเป็นบริเวณที่มีการเก็บหาสะตอกันมาก อำเภอที่ทำการศึกษาได้แก่ อำเภอนาโยง อำเภอย่านตาขาว อำเภอปะเหลียน อำเภอกันตัง และอำเภอย้ายยอด จากนั้นทำการสุ่มตัวอย่างตำบลที่ทำการศึกษามือละ 1 ตำบล และสุ่มหมู่บ้านที่ทำการศึกษามือละ 1 หมู่บ้าน ทำการศึกษาโดยการสุ่มตัวอย่างแบบง่ายจากผู้เก็บหาสะตอ โดยทราบจำนวนครัวเรือนของแต่ละหมู่บ้าน ซึ่งเป็นตัวแทนทั้งหมดของประชากรที่รู้จำนวนที่แน่นอน โดยให้อาสาของหน่วยตัวอย่างได้ถูกเลือกเท่าๆ กันโดยใช้สูตร Yamane (Yamane, 1973) ในการหาขนาดของกลุ่มตัวอย่าง

$$n = \frac{N}{1 + Nc^2}$$

เมื่อ n = จำนวนครัวเรือนตัวอย่างที่ต้องการศึกษา

N = จำนวนครัวเรือนทั้งหมด มีจำนวนทั้งสิ้น 578 ครัวเรือน

c = ความคลาดเคลื่อนของการสุ่มตัวอย่างในการศึกษานี้ กำหนดให้เท่ากับ 0.1

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้สำหรับศึกษานี้มีจำนวน 85 ครัวเรือน การกระจายของจำนวนครัวเรือนตัวอย่างของแต่ละหมู่บ้าน ผู้ศึกษาได้คำนวณโดยใช้สูตรการกระจายตามสัดส่วน (สุบงกช, 2526) ดังนี้

$$n_i = n \frac{N_i}{N}$$

เมื่อ n_i = จำนวนตัวอย่างในแต่ละหมู่บ้าน i ที่ต้องการศึกษา	หมู่บ้านที่ทำการศึกษา 5 หมู่บ้านจำนวนตัวอย่างที่เป็นตัวแทนของครัวเรือนในแต่ละหมู่บ้าน ดังแสดงใน Table 1
n = จำนวนตัวอย่างที่ต้องการทั้งหมด มีจำนวน 85 ครัวเรือน	2. ผู้ปลูกสละต่อ ทำการศึกษาผู้ปลูกสละต่อทั้งหมดในจังหวัดตรัง มีผู้ปลูกสละต่อเพื่อการค้าจำนวน 8 ราย
N = จำนวนครัวเรือนทั้งหมดรวม 5 หมู่บ้าน มีจำนวนทั้งสิ้น 578 ครัวเรือน	3. ผู้จำหน่ายสละต่อที่ตลาดผัก ผลไม้ในอำเภอเมือง จังหวัดตรัง ทำการศึกษาจำนวน 28 ราย จากจำนวน 280 ราย คิดเป็น ร้อยละ 10
N_i = จำนวนครัวเรือนทั้งหมดในหมู่บ้านที่ i โดยที่ $i = 1, 2, 3, 4$, และ 5	

Table 1. Distribution of total and sampled households by village

Village	Sub-district	District	Total households	Sampled households
Ban Nong Sai	Na Yong Nua	Na Yong	134	20
Ban Tai	Tung Krabua	Yan Ta Khao	71	10
Ban Hua Khuan	Ban Na	Palian	111	16
Ban Khuan Thani	Khuan Thani	Kantang	156	23
Ban Tok	Pak Jam	Huai Yot	106	16
Total			578	85

ที่มา: กรมการปกครอง (2545)

ขั้นตอนในการเก็บข้อมูล

เริ่มจากการตรวจสอบเอกสารและสอบถามผู้เกี่ยวข้อง เพื่อให้ทราบข้อมูลเกี่ยวกับการเก็บ การปลูกและการขายสละต่อ หลังจากนั้นทำการเก็บข้อมูลปฐมภูมิ (primary data) และข้อมูลทุติยภูมิ (secondary data) โดยมีขั้นตอนดังนี้

1. ศึกษาสภาพท้องที่ รวบรวมข้อมูลเบื้องต้นจากหน่วยงานของราชการและเอกชนที่เกี่ยวข้องกับการเก็บหา การปลูกและการค้าสละต่อพร้อมกับการทดสอบแบบสอบถามกับผู้เก็บหาสละต่อ ผู้ปลูกสละต่อ และผู้จำหน่ายสละต่อ และทำการแก้ไขแบบสอบถามให้เหมาะสม

2. ทำการสัมภาษณ์ตามแบบสอบถามที่ได้ทำการแก้ไขแล้วกับผู้เก็บหาสละต่อ ผู้ปลูกสละต่อและผู้จำหน่ายสละต่อ

3. ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลที่เก็บมาข้างต้น

การวิเคราะห์ข้อมูล

นำข้อมูลที่เก็บได้จากแบบสอบถามของผู้เก็บหาสละต่อ ผู้ปลูกสละต่อและผู้จำหน่ายสละต่อมาวิเคราะห์ข้อมูล โดยนำข้อมูลที่เก็บมาจำแนกตามหมวดหมู่ แง่ความถี่ หาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด โดยใช้วิธีอธิบายประกอบข้อมูล

ผลและวิจารณ์ ผู้เก็บหาสะตอจากป่าธรรมชาติ

การเก็บหาสะตอ

การเก็บหาสะตอจากการศึกษาผู้เก็บหาสะตอจากป่าธรรมชาติจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 85 ราย พบว่าจำนวนของสมาชิกในครัวเรือนตัวอย่างที่ศึกษาที่เก็บหาสะตอเพียงคนเดียวคิดเป็นร้อยละ 60 รองลงมาเก็บหาสะตอจำนวน 2 คน 3 คน และ 4 คนคิดเป็นร้อยละ 34.1, 4.7 และ 1.2 ตามลำดับ เพศของผู้เก็บหาสะตอพบว่า เป็นเพศชายจำนวน 105 คน คิดเป็นร้อยละ 84 และเพศหญิงจำนวน 20 คน คิดเป็นร้อยละ 16 ของจำนวนสมาชิกในครัวเรือนตัวอย่างที่ศึกษา

ระยะทางจากบ้านของผู้เก็บหาสะตอถึงจุดที่เก็บหาสะตอในป่าธรรมชาติพบวาระยะทางใกล้ที่สุด 0.5 กิโลเมตร ระยะทางไกลที่สุด 6.5 กิโลเมตร และระยะทางเฉลี่ย 4.1 กิโลเมตร ระยะเวลาในการเก็บหาสะตอพบว่าใช้เวลาเก็บน้อยที่สุด 1 ชั่วโมงต่อวัน และใช้เวลาเก็บนานที่สุด 6 ชั่วโมงต่อวัน และมีเวลาเก็บเฉลี่ย 3 ชั่วโมงต่อวัน

วิธีการเก็บหาสะตอจากการศึกษาพบว่าวิธีที่ผู้เก็บหาสะตอเลือกใช้มากที่สุดคือ ใช้ไม้สอย คิดเป็นร้อยละ 85.9 ลักษณะไม้ที่ใช้สอยเป็นไม้ไผ่หรือไม้ที่มีความยาวเท่ากับความสูงของกิ่งสะตอที่ให้ผลผลิตบริเวณปลายไม้จะมีใบมีดเป็นรูปตัววี 2 ซม.เพื่อตัดกิ่งสะตอหรือในบางรายใช้กรรไกรตัดกิ่งคิดบริเวณปลายไม้และมีเชือกคึงสำหรับตัด รองลงมาคือใช้คนปีนขึ้นไปเก็บ ร้อยละ 10.6 และใช้ทั้งสองวิธีร่วมกันกล่าวคือปีนขึ้นไปและใช้ไม้สอยเพื่อเก็บสะตอมีร้อยละ 3.5

การจ้างแรงงานในการเก็บหาสะตอจากการศึกษาพบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ไม่จ้างแรงงานจำนวน 62 ครัวเรือนคิดเป็นร้อยละ 72.9 และมีการจ้างแรงงานในการเก็บหาสะตอจำนวน 23 ครัวเรือนคิดเป็นร้อยละ 27.1 จำนวนแรงงานที่จ้างในการเก็บหาสะตอดำสุด 1 คน และสูงสุด 2 คน อัตราค่าจ้างต่ำสุด 120 บาทต่อวัน สูงสุด 320 บาทต่อวันและเฉลี่ย 160 บาทต่อวัน

ปริมาณของสะตอที่เก็บได้จากป่าธรรมชาติจากการศึกษาพบว่าในปี พ.ศ. 2544 ปริมาณสะตอที่เก็บหาได้จำนวน 920,900 ฟักโดยแบ่งเป็นสะตอดานจำนวน 611,980 ฟัก และสะตอข้าวจำนวน 308,920 ฟัก และในปี พ.ศ. 2545 ปริมาณสะตอที่เก็บหาได้จำนวน 904,270 ฟักโดยแบ่งเป็นสะตอดานจำนวน 536,730 ฟัก และสะตอข้าวจำนวน 367,540 ฟัก รายละเอียดดัง Table 2

การตลาดของสะตอ

การจำหน่ายสะตอ จากการศึกษพบว่าผู้เก็บหาสะตอนำสะตอไปขายเอง ร้อยละ 76.5 โดยนำไปขายในตลาดท้องถิ่น ร้อยละ 74.1 และ ขายในตลาดตัวเมืองตรังเพียง ร้อยละ 2.4 และขายสะตอผ่านพ่อค้าคนกลางที่มาซื้อสะตอที่บ้าน ร้อยละ 23.5 โดยทราบว่าพ่อค้าคนกลางนำสะตอไปขายที่ตลาดหัวอิฐ ในจังหวัดนครศรีธรรมราช ร้อยละ 9.4 และขายที่ตลาดหาดใหญ่ ร้อยละ 8.2 (Table 3) ขึ้นอยู่กับอำเภอที่เก็บหาสะตออยู่ใกล้กับตลาดใด เช่น ผู้เก็บที่อยู่อำเภอห้วยยอด จะขายสะตอให้กับพ่อค้าคนกลางที่มาจากตลาดหัวอิฐมากกว่าอำเภออื่นๆ และผู้เก็บสะตอที่อำเภอย่านตาขาวจะขายให้กับพ่อค้าคนกลางที่มาจากตลาดหาดใหญ่ จังหวัดสงขลามากกว่าอำเภออื่นๆ

Table 2. Quantity of stinkbean harvested from natural forest

District	Quantity of stinkbean (pods)					
	2001			2002		
	Sato khao	Sato dan	Total	Sato khao	Sato dan	Total
Na Yong	55,730	32,720	88,450	118,050	61,840	179,890
Yan Ta Khao	102,500	36,500	139,000	104,500	32,500	137,000
Palian	419,100	209,250	628,350	260,350	219,400	479,750
Kantang	21,450	18,850	40,300	45,530	46,500	92,030
Huai Yot	13,200	11,600	24,800	8,300	7,300	15,600
Total	611,980	308,920	920,900	536,730	367,540	904,270

Table 3. Marketing channel of stinkbean

Marketing channel	No.	Percent
The collectors selling out in :	65	76.5
Meuang district, Trang province	(2)	(2.4)
Local market	(63)	(74.1)
Middlemen come to buy at collector home:	20	23.5
The sellers don't know the selling market of the middlemen	(5)	(5.9)
The sellers know the selling market of the middlemen	(15)	(17.6)
- Nakhon Si Thammarat	(8)	(9.4)
- Hat Yai	(7)	(8.2)
Total	85	100

เหตุผลที่กลุ่มตัวอย่างจำนวน 20 รายที่จำหน่าย สะดอให้กับพ่อค้าคนกลางจากการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างสามารถให้เหตุผลได้มากกว่า 1 ข้อ โดยเหตุผลที่กลุ่มตัวอย่างให้มากที่สุดคือ ไม่มีรถ ร้อยละ 75 รองลงมาคือ สะดวกและอยู่ใกล้ ร้อยละ 65 รายละเอียดแสดงใน Table 4

การทราบราคา จากการศึกษพบว่าผู้เก็บหาทราบราคาของสะดอที่จะจำหน่ายมีถึงร้อยละ 85.9 โดยทราบจากผู้เก็บหาด้วยตนเอง ร้อยละ 58.8 และทราบจากพ่อค้าที่มาซื้อร้อยละ 27.1 และมีผู้ไม่ทราบราคาสะดอที่จะขายเพียง ร้อยละ 14.1 ความพอใจในราคา

ที่ขายสะดอพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจในราคาที่จำหน่าย คิดเป็นร้อยละ 91.8 และมีเพียงร้อยละ 8.2 ที่ไม่พึงพอใจ สาเหตุเพราะราคาที่ขายได้ไม่คุ้มกับค่าใช้จ่ายในการเก็บหาสะดอ

รายได้จากการเก็บหาสะดอต่อปีพบว่าส่วนมากมีรายได้อยู่ระหว่าง 15,001 – 20,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 29.4 รองลงมามีรายได้อยู่ระหว่าง 5,000 – 10,000 บาท 10,001 – 15,000 บาทกับมากกว่า 20,000 บาท อย่างละเท่ากัน คิดเป็นร้อยละ 25.9 และ 22.3 ตามลำดับ โดยมีรายได้ต่ำสุด 6,700 บาท สูงสุด 52,000 และเฉลี่ย 23,000 บาท ดัง Table 5

ความสนใจในการปลูกสะตอบริเวณบ้าน จาก การศึกษาพบว่ามียุุ่มตัวอย่างที่สนใจปลูกสะตอไว้ บริเวณบ้าน ร้อยละ 43.5 โดยทั้งหมดสนใจปลูก สะตอดาน และ ที่สนใจปลูกสะตอข้าวคิดเป็น ร้อยละ 40 ของผู้สนใจปลูกสะตอทั้งหมด รายละเอียดแสดง ใน Table 6 เหตุที่สนใจปลูกสะตอข้าวน้อยกว่าสะตอ

ดานเพราะราคาถูกกว่า และสภาพผักไม่สวยเท่าสะตอ ดาน หักง่าย และสำหรับผู้ที่ไม่สนใจปลูกให้เหตุผลว่า ไม่มีที่ดินเป็นของตนเอง ดันสะตอมีขนาดใหญ่แผ่กิ่ง ก้านบังแสงต้นไม้อื่นชนิดอื่น ใช้ระยะเวลาปลูก จนกระทั่งให้ผลผลิตนาน และมีสะตอจำนวนมากใน ป่าธรรมชาติ

Table 4. Reasons for selling stinkbean through middlemen

Reasons for sell through middlemen	No. (n=20)	Percent
Not having truck for transportation	15	75
Convenience and near market	13	65
Know the reliable merchants	11	55
Good price	10	50
Good service	7	35
No information about the market for selling out	2	10

Table 5. Distribution of sampled households by income from stinkbean

Income from stinkbean (baht/annum)	No.	Percent	Remark
5,000 – 10,000	22	25.9	Min. = 6,700 baht
10,001 – 15,000	19	22.3	Max. = 52,000 baht
15,001 – 20,000	25	29.4	Average = 23,000 baht
> 20,000	19	22.3	
Total	85	100	

Table 6. Interests in stinkbean planting of the stinkbean collectors

Interests in stinkbean planting	No.	Percent	Remark
Interest*	37	43.5	* Number of sampled households may be more than number of interviewees because one informant can select two answers
Sato dan	(37)	(43.5)	
Sato khao	(34)	(40)	
Not interest	48	56.5	
Total	85	100	

ผู้ปลูกสะตอ

ข้อมูลเกี่ยวกับการปลูกสะตอ

จากการศึกษาพบว่าผู้ปลูกสะตอทั้งหมด 8 ราย โดยผู้ปลูกสะตอรายแรกปลูกสะตอในปี พ.ศ. 2525 มีพื้นที่ 6 ไร่ ปลูกร่วมกับมังคุด ลองกอง และทุเรียน ส่วนผู้ปลูกสะตอรายอื่นมีพื้นที่ปลูกสะตอต่ำสุด 4 ไร่ สูงสุด 11 ไร่ และเฉลี่ย 6.3 ไร่ต่อราย พื้นที่ปลูกสะตอทั้งหมดเป็นของผู้ปลูกเอง การปลูกพบว่าการปลูกสะตอร่วมกับไม้ชนิดอื่นได้แก่ ยางพารา มังคุด ทุเรียน และ ขนุน พันธุ์ของสะตอที่ปลูกคือสะตอดาน

และสะตอขาว (Table 7) โดยสะตอที่ปลูกให้ผลผลิตได้ในปีที่ 7 และปีที่ 8

ปริมาณของผลผลิตสะตอที่เก็บได้จากสวนในปี พ.ศ. 2544 พบว่ามีปริมาณสะตอขาวจำนวน 124,900 ฟัก และสะตอดานจำนวน 28,000 ฟัก รวมทั้งสิ้น 152,100 ฟัก ส่วนในปี พ.ศ. 2545 มีปริมาณสะตอขาวจำนวน 150,100 ฟัก และสะตอดานจำนวน 48,000 ฟัก รวมทั้งสิ้น 198,100 ฟัก (Table 8) ช่วงเดือนที่เก็บผลผลิตสะตอมากที่สุดคือ เดือนกรกฎาคมถึงกันยายน

Table 7. Stinkbean, year, area and number of stinkbean

No.	Planting year	Planting area (rais)	No. of sato khao trees	No. of sato dan trees	Remark
1	1982	6	90	-	planted stinkbean mixed with mangosteen, longkong and durian
2	1994	6	40	-	planted stinkbean mixed with para rubber and mangosteen
3	1994	7	30	30	planted stinkbean mixed with para rubber and jackfruit
4	1995	4	15	20	planted stinkbean mixed with mangosteen and durian
5	1995	11	20	30	planted stinkbean mixed with para rubber
6	1996	5	25	15	planted stinkbean mixed with para rubber, mangosteen and durian
7	1997	4	20	20	planted stinkbean mixed with para rubber
8	1997	8	-	120	planted stinkbean mixed with para rubber and mangosteen

Table 8. Quantity of stinkbean pods which harvested from stinkbean orchards

No.	Quantity of stinkbean pods					
	2001			2002		
	Sato khao	Sato dan	Total	Sato khao	Sato dan	Total
1	72,900	-	72,900	72,900	-	72,900
2	40,000	-	40,000	40,000	-	40,000
3	12,000	28,000	40,000	12,000	28,000	40,000
4	-	-	-	8,000	12,000	20,000
6	-	-	-	17,200	8,000	25,200
Total	124,900	28,000	152,900	150,100	48,000	198,100

การตลาดของสะตอ

ในการจำหน่ายสะตอของผู้ปลูกพบว่าผู้ปลูกสะตอจำนวน 4 ราย คิดเป็นร้อยละ 80 ขายสะตอให้กับพ่อค้าคนกลางที่มาซื้อสะตอที่บ้าน โดยพ่อค้าคนกลางมาจากตลาดในตัวเมืองตรังจำนวน 3 ราย และเป็นคนในท้องถิ่น จำนวน 1 ราย คิดเป็นร้อยละ 60 และ 20 ตามลำดับ และมีผู้ปลูกสะตอเพียง 1 ราย เท่านั้นคิดเป็นร้อยละ 20 ที่นำสะตอไปขายด้วยตนเองที่ตลาดในตัวเมืองตรัง

ราคาที่จำหน่ายให้กับพ่อค้าคนกลางเป็นที่พอใจของผู้ปลูกทั้งหมด โดยทราบราคาจากพ่อค้าคนกลางก่อนการซื้อขาย รายได้จากการปลูกสะตอของผู้ปลูกจำนวน 5 ราย พบว่ามีรายได้สูงสุดจากการจำหน่าย

สะตอเท่ากับ 145,800 บาทต่อปี ต่ำสุด 36,000 บาทต่อปี และเฉลี่ย 81,560 บาทต่อปี

ผู้จำหน่ายสะตอ

ข้อมูลการรับซื้อ

แหล่งรับซื้อสะตอจากการศึกษาพบว่า ผู้จำหน่ายสะตอจากตลาดตรังส่วนมากซื้อสะตอมาจากชาวบ้านคิดเป็นร้อยละ 92.86 และซื้อมาจากพ่อค้าคนกลางในจังหวัดร้อยละ 28.57 (Table 9) เหตุผลที่ทำธุรกิจจำหน่ายสะตอ พบว่า ตลาดมีปริมาณความต้องการสะตอมาก และขายได้กำไรสูง การจำหน่ายสะตอของผู้จำหน่ายในตลาดตรังทั้งหมดเป็นการขายปลีกให้กับผู้บริโภคในท้องถิ่น

Table 9. Buying source of stinkbean sellers

Buying source*	No. (n = 28)	Percent	Remark
Wild stinkbean collectors	26	92.86	* Number of sampled merchants may be more than number of interviewees because one informant can select two answers
Middlemen in the province	8	28.57	

การจำหน่ายสะตอ

พันธุ์สะตอที่จำหน่ายมีสองพันธุ์คือ สะตอดาน และสะตอข้าว การคัดเลือกสะตอเพื่อจำหน่ายพบว่าผู้จำหน่ายทั้งหมดดูจากการสุกของเมล็ดเป็นหลัก รองลงมาดูจากส่วนสภาพการหักขาดของฝักและขนาดของฝักและเมล็ดคิดเป็นร้อยละ 75 และ 71.4 ตามลำดับ (Table 10)

ปริมาณการจำหน่ายสะตอของผู้จำหน่ายในตลาดจริงในปี พ.ศ. 2544 พบว่าสะตอที่จำหน่ายเป็นสะตอข้าวจำนวน 1,745,500 ฝัก และสะตอดานจำนวน 2,683,000 ฝัก รวมทั้งสิ้นจำนวน 4,428,500 ฝัก และราคาของสะตอข้าวและสะตอดานต่อ 100 ฝัก ในช่วงเดือนพฤษภาคม – ตุลาคม พบว่าราคาสูงสุดและต่ำสุดเท่ากับ 400 บาท และ 200 บาท ตามลำดับ และในปี พ.ศ. 2545 ปริมาณของสะตอที่จำหน่ายเป็นสะตอข้าวจำนวน 1,641,800 ฝัก และสะตอดานจำนวน 2,335,000 ฝัก รวมทั้งสิ้นจำนวน 3,976,800 ฝัก และราคาของสะตอข้าวและสะตอดานต่อ 100 ฝัก ในช่วงเดือนพฤษภาคม – ตุลาคม พบว่าราคาสูงสุดและต่ำสุดเท่ากับ 400 บาท และ 200 บาท ตามลำดับ (Table 11) และสะตอดานจำนวน 2,335,000 ฝัก รวมทั้งสิ้นจำนวน 3,976,800 ฝัก และราคาของสะตอข้าวและสะตอดานต่อ 100 ฝัก ในช่วงเดือนพฤษภาคม – ตุลาคม พบว่าราคาสูงสุดและต่ำสุดเท่ากับ 400 บาท และ 200 บาท ตามลำดับ (Table 11)

สรุปและข้อเสนอแนะ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการผลิตและการตลาดของสะตอในจังหวัดตรัง ผลการศึกษาสามารถสรุปได้ดังนี้

1. ผู้เก็บหาสะตอ การเก็บหาสะตอในแต่ละครั้งพบว่าเก็บหาสะตอเพียงคนเดียวมีมากที่สุดมีถึงร้อยละ 60 เป็นเพศชายมากกว่าเพศหญิง ระยะทางจาก

บ้านถึงจุดที่เก็บหาสะตอเฉลี่ย 4.1 กิโลเมตร ใช้เวลาในการเก็บเฉลี่ย 3 ชั่วโมงต่อวัน วิธีการเก็บหาสะตอที่พบมากที่สุดคือใช้ไม้สอย ในปี พ.ศ. 2544 และ 2545 ปริมาณสะตอที่เก็บได้ทั้งหมดประมาณ 920,900 ฝัก และ 904,270 ฝัก ตามลำดับ การนำสะตอไปจำหน่ายของผู้เก็บหาพบว่า นำสะตอไปขายเองมีมากที่สุด และพอใจในราคาที่จำหน่ายได้ รายได้จากการเก็บหาสะตอเฉลี่ย 23,000 บาทต่อปี ผู้เก็บหาสะตอไม่สนใจที่จะปลูกสะตอคิดเป็นร้อยละ 56.5

2. ผู้ปลูกสะตอ พบว่ามีพื้นที่ปลูกสะตอต่ำสุด 4 ไร่ สูงสุด 11 ไร่ และเฉลี่ย 6.3 ไร่ต่อราย พื้นที่ปลูกเป็นของผู้ปลูกเองทั้งหมด การปลูกสะตอร่วมกับไม้ชนิดอื่นได้แก่ ยางพารา มังคุด ทุเรียน ขนุน และลองกอง ผู้ปลูกสะตอปลูกทั้งสะตอดานและสะตอข้าว สะตอให้ผลผลิตได้ในปีที่ 7 และปีที่ 8 ปริมาณสะตอที่เก็บได้ในปี พ.ศ. 2544 และ 2545 มีปริมาณเท่ากับ 152,900 ฝัก และ 198,100 ฝัก ตามลำดับ รายได้จากการปลูกสะตอเฉลี่ย 81,560 บาทต่อปี การจำหน่ายสะตอของผู้ปลูกพบว่า มีพ่อค้าคนกลางมาซื้อที่บ้านมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 80 ผู้ปลูกมีความพอใจในราคาของสะตอที่ขาย

3. ผู้จำหน่ายสะตอ ซื้อสะตอมาจำหน่ายจากชาวบ้านคิดเป็นร้อยละ 92.86 เหตุผลที่ทำธุรกิจจำหน่ายสะตอ เพราะตลาดมีความต้องการสะตอมาก และขายได้กำไรสูง สะตอที่จำหน่ายเป็นสะตอข้าวและสะตอดาน การคัดเลือกสะตอเพื่อจำหน่ายดูการสุกของเมล็ดเป็นหลัก ในปี พ.ศ. 2544 พบว่า จำหน่ายสะตอข้าวเท่ากับ 1,745,500 ฝัก สะตอดาน 2,683,000 ฝัก รวมทั้งหมด 4,428,500 ฝัก และในปี พ.ศ. 2545 พบว่าจำหน่ายสะตอข้าวเท่ากับ 1,641,800 ฝัก สะตอดานเท่ากับ 2,335,000 ฝัก รวมทั้งหมด 3,976,800 ฝัก ราคาของสะตอข้าวและสะตอดานอยู่ในช่วง 200 – 400 บาทต่อ 100 ฝัก

Table 10. Selection method of stinkbean for selling

Selection method*	Trang market (n = 28)	Percent	Remark
Ripening of stinkbean seed	28	100	* Number of sampled merchants
Condition of the broken pods	21	75	may be more than number of
Size of pod and seeds	20	71.4	interviewees because one
No. of seeds per pod	11	39.2	informant can select two or more
Color of pods	1	3.5	answers

Table 11. Quantity and price of stinkbean in Trang market

Year	Month	Sato khao			Sato dan		
		Quantity (pods)	Price (baht/100 pods)		Quantity (pods)	Price (baht/100 pods)	
			Min.	Max.		Min.	Max.
2000	May	30,000	350	400	50,000	300	350
	June	337,500	200	400	529,000	200	400
	July	422,000	200	400	633,500	200	400
	August	422,000	200	400	633,500	200	400
	September	382,000	200	400	553,500	200	400
	October	152,000	250	400	283,500	300	350
	Total	1,745,500			2,683,000		
2001	May	40,000	350	400	50,000	300	350
	June	280,000	200	400	441,000	200	400
	July	400,450	200	400	546,000	200	400
	August	400,450	200	400	546,000	200	400
	September	360,450	200	400	506,000	200	400
	October	160,450	250	400	246,000	300	350
	Total	1,641,800			2,335,000		

ข้อเสนอแนะ

1. ในกรณีที่ผู้เก็บหาสะตอในป่าธรรมชาติไม่มีที่ดินเป็นของตนเอง หน่วยงานของรัฐที่รับผิดชอบในพื้นที่ที่ผู้เก็บหาเข้าไปเก็บสะตอ ควรกำหนดขอบเขตและพื้นที่ในการเก็บหาสะตอ และแนะนำวิธีการที่ถูกต้องในการเก็บสะตอ เพื่อไม่ให้เกิดผลกระทบต่อสภาพแวดล้อม และไม่ทำลายต้นสะตอที่ถูกเก็บผลผลิต

2. ส่งเสริมให้ราษฎรที่เข้าไปเก็บหาสะตอในป่าธรรมชาติที่มีที่ดินเป็นของตนเองปลูกสะตอร่วมกับพืชชนิดอื่นที่ปลูกไว้อยู่แล้ว เพื่อบริโภคในครัวเรือนหรือจำหน่าย โดยหน่วยงานของรัฐให้การสนับสนุนทางด้านวิชาการ หาแหล่งทุนสนับสนุนให้กับผู้สนใจปลูกสะตอกู้ยืมเงินทุนเพื่อลงทุนทำสวนสะตอ และช่วยหาตลาดมารับผลผลิตของสะตอ

เอกสารอ้างอิง

- กรมการปกครอง. 2545. จำนวนครัวเรือน กระทรวง-
มหาดไทย.
แหล่งที่มา:[http://www.moi.go.th/data/summary.
htm](http://www.moi.go.th/data/summary.htm), 20 มีนาคม 2545.
- ธงชัย จารุพัฒน์. 2544. สถานการณ์ปัจจุบันของ
ทรัพยากรป่าไม้. สำนักวิชาการ กรมป่าไม้.
กรุงเทพฯ. (อัคราเนนา)
- สุมงกษ จามิกร. 2526. สถิติวิเคราะห์สำหรับงานวิจัย
ทางสังคมศาสตร์. ภาควิชาสถิติ คณะวิทยาศาสตร์
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- Yamane, T. 1973. Statistics: An Introduction
Analysis. 3rd ed. Harper International,
Tokyo.
-